

DR. JUSTYN KARLİNSKİ
1893 İSTANBUL KOLERA
SALGININDAKİ FAALİYETLERİ

Emre KARACAOĞLU

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-362-205-3	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Dr. Justyn Karlinski 1893 İstanbul Kolera Salgınındaki Faaliyetleri	47518
Yazar	Baskı ve Cilt
Emre KARACAOĞLU ORCID iD: 0000-0001-5839-7109	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	MED030000
	DOI
	10.37609/akya.4322

Kütüphane Kimlik Kartı
Karacaoğlu, Emre.
Dr. Justyn Karlinski 1893 İstanbul Kolera Salgınındaki Faaliyetleri / Emre Karacaoğlu.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.
103 s. ; 160x235 mm.
Kaynakça, Ekler ve Dizin var.
ISBN 9786253622053

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Yayınevi

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

*Hem-derdim, enîsem, refîkam
Gülşahım'a ...*

ÖNSÖZ

Bilim tarihi alanında doktoramı yaparken tohumu atılan elinizdeki bu çalışma, bundan yaklaşık 8 ay önce makale formatında özenle hazırlandı ve muteber bir tarih dergisine usûlünce gönderildi. Gönderildiği yerde uzun süre kimsenin dikkatini celb etmeksizin, el ayak değmez, izbe bir köşede bekletildi ve zamanın bî-şuûr, bî-uğur ve bî-emân aşımına dûçâr oldu. Bir evrâk-ı metrûke yahûd nâ-tamâm müsvedde misali en elîm ve azîm hükme, ilgisizliğe mahkûm edildi. Akademik çalışmalara yapılabilecek en büyük haksızlık bu olsa gerek. Bir diğeri de: güngörmüş (!), saçını sakalını ağartmış, zâhiren muteber akademisyenlerin, boynuzun kulağı geçebilme ihtimalinden ürküp, alandaki -nitelikli, tafsilatlı ve herşeyden öte birincil kaynaklara dayanan- yeni ve orijinal çalışmalara atıf yapmaması, onları ve alana yapılan katkıyı görmezden gelmesi, yeni bilgiler açığa çıkarılmışken hâlâ kendinin yıllar önceki çalışmasını -tüm hata ve eksikleriyle- tekraren yazmaya ve yayımlamaya devam etmesi... Ülkemizin akademik dergileri, kitapları, onların yayın politikaları ve piyasaları hakkında kelimeleri ehline havale ederim.

Osmanlı Arşivi belgelerinde adı bazen “Karlenski”, “Karlischen”, “Karlonski” ya da “Karliteski” şeklinde okunan ve hatta bir akademik makalede “Charliski” diye bahsedilen kişi Dr. Justyn Karlinski’dir. Hayattayken uluslararası şöhreti olan bu zâtın belki de ülkemizde çok kısa bir müddet vazifeli olmasından ve buna bağlı olarak ancak birkaç kapsamlı bilirkişi raporu hazırlayabilmesinden ya da aynı dönemde daha meşhur ve etkin kişilerin de Osmanlı Devleti hizmetinde bulunmasından olsa gerek, ismi zikredilmiş ve bazı faaliyetlerinden bahsedilmiş ancak, Dr. Karlinski’ye dair müstakil ve etraflı bir çalışma yapılmamıştır. Elinizdeki bu küçük hacimli kitap ile bu eksikliğin tamamlanması arzu edilmiştir. Arşiv belgeleri esas alınmış ve tespit edilen belgeler ile ikincil kaynaklar birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmayı yürütürken, Dr. Karlinski’nin Osmanlı Devleti hizmetine girmeden önce 1893 yılı yaz aylarına denk gelen hac mevsiminde Bosna hacılarına refakat etmesi için Avusturya Macaristan İmparatorluğu nezdinde görevlendirildiğini öğrendim ve bu süreci elimden geldikince büyük bir merakla irdelemeye çabaladım. Dr. Karlinski, 1894 yılında “Unter der Gelben Flagge” başlığıyla yayımladığı bildirisinde bu yolculuğu ve gözlemlerini

detaylıca anlatmıştır. Kolera pandemisini merkeze alan bu eser, onun bilimsel değerlendirmelerinin yanı sıra kişisel deneyim ve hatıra nev'inden anlatılarını da içermektedir. Elbette Dr. Karlinski'nin bu süreçteki vazifesi Osmanlı Devleti'ni doğrudan ilgilendirmiyordu ve onun 1893 İstanbul kolera salgınındaki faaliyetleri kapsamında değerlendirilemezdi. Ancak, Bosnalı hacıların gidiş ve dönüş yolculuğu dikkatimi çekti ve önemli bir kısmı Osmanlı Devleti sınırları içinde gerçekleşen bu yolculukla ilgili arşivde de tamamlayıcı ve dikkate değer belgelere rastladım. Bugün Bosna'dan Cidde'ye saatlerle ifade edilen yolculuğun 1893 yılında -belli duraklarda karantina süreleri de eklenince- aylar sürmesi; Hindistan'dan başlayarak Avrupa'ya yayılan ve o günkü şartlarda ölümcül seyreden kolera pandemisinden ötürü hac yolculuğuna çıkanların ancak yarıdan azının eve dönebilmesi ve insanların bu zorlu şartlara rağmen hac farzasını ifa etmekteki kararlılığı ne ile izah edilebilir? Dikkatimi çeken bir diğer husus da Dr. Karlinski'nin Zemzem Suyu hakkındaki incelemesi ve raporudur. Koleranın Zemzem'den kaynaklandığını ve hacılarla Avrupa'ya taşındığını iddia eden dönemin bağnazlarına bilimsel bir yöntemle cevap vermiştir.

Elbette, insan elinden çıkma her eser kusurlu ve noksandır. Üzerinde çalıştıkça daima eklenecek veya düzeltilecek bir takım hususlar ortaya çıkar. Bu eser de bundan uzak değildir. Kitaptaki hatalar bana aittir.

Bu çalışma ile ülkemiz tıp tarihine bir katkıda bulunmuş olmayı isterim. Dilerim ki örnek alınır, faydalı olur, dua vesilesi olur. Üzerimde emeği olan tüm insanlara sonsuz hürmetlerimle...

Ve min'Allahi't-tevfik...

Emre KARACAOĞLU

Eylül 2026, Yahşihan

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Dr. Justyn Karlinski

Resim 2: Franciszek Michal Karlinski

Resim 3: Leon Karlinski

Resim 4: Ludmila Karlinska

Resim 5: Franciszek Michal Karlinski'nin *Krakow Üniversitesi Astronomik Gözlemevinin Tarihçesi* Adlı Çalışmasının Kapağı

Resim 6: Franciszek Michal Karlinski'nin *Kopernik'in Hayatı ve Bilimsel Başarıları* Adlı Çalışmasının Kapağı

Resim 7: Dr. Justyn Karlinski'nin mezarı

Resim 8: William Edward Thursfield'in icat ettiği dezenfeksiyon makinesi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. Dr. Justyn Karlinski'nin Hayatı	5
2.Dr. Karlinski'nin Bosna Hacılarına Refakat Görevi	9
3.Dr. Karlinski'nin 22 Eylül 1893 Tarihli Mektubu.....	15
4.Dr. Karlinski Osmanlı Devleti Hizmetinde.....	17
4.1.Dr. Karlinski'nin İstanbul'a Gelişi	17
4.2.Dr. Karlinski'nin İstanbul'da Çalıştığı Laboratuvarın Kapatılması Hadisesi	17
4.3.Dr. Karlinski'nin Osmanlı Devleti Hizmetindeki Görev Süresinin Uzatılması	19
4.4.Dr. Karlinski'nin Osmanlı Devleti Hizmetindeki Faaliyetleri ve Tahlil Raporları	20
4.5.Dr. Karlinski'nin İstanbul'dan Ayrılışı, Kendisine Yapılan Ödeme ve Taltifler	25
5.Tartışma ve Sonuç.....	27
Kaynakça	31
I.Arşiv Kaynakları.....	31
II.Sürelî Yayınlar.....	31
III. İnternet Kaynakları	31
IV.Kitap, Makale ve Basılı Kaynaklar	31
Resimler	35
Ekler	45
EK I: Dr. Karlinski'nin 22 Eylül 1893 tarihli Fransızca mektubu (Y.PRK.BŞK. 33/29)	45
EK II: Charles Bonkowski Paşa'nın kimyahanenin kapatılması üzerine yazdığı 13 Kasım 1893 tarihli dilekçe (A.}MKT.MHM. 593/5)	57
EK III: Charles Bonkowski Paşa'nın kimyahanenin kapatılması üzerine yazdığı 13 Kasım 1893 tarihli dilekçenin çeviriyazısı (A.}MKT.MHM. 593/5)	59
EK IV: Dr. Karlinski ve eşinin taltifi hakkındaki irade (İ.TAL. 39/33 - 21 Kasım 1893)	61
EK V: Dr. Karlinski ve eşinin taltifi hakkındaki iradenin çeviriyazısı (İ.TAL. 39/33 - 21 Kasım 1893)	63
EK VI: Dr. Karlinski'nin 6 Aralık 1893 tarihli Fransızca raporu (İ..ŞE.. 3/13)	65
EK VII: Dr. Karlinski'nin 6 Aralık 1893 tarihli raporunun tercümesi (Y..A...HUS. 287/28).....	69

EK VIII: Dr. Karlinski'nin 6 Aralık 1893 tarihli rapor tercümesinin çeviriyazısı (Y..A... HUS. 287/28).....	71
EK IX: Dr. Karlinski'nin 17 Aralık 1893 tarihli raporu (Y..PRK.SH.. 4/75)	75
EK X: Dr. Karlinski'nin 17 Aralık 1893 tarihli raporunun çeviriyazısı (Y..PRK.SH.. 4/75).....	79
EK XI: Dr. Karlinski'nin sanayi-i nefise madalyası ile taltifi hakkındaki irade (İ.TAL. 40-47)	89
EK XII: Dr. Karlinski'nin sanayi-i nefise madalyası ile taltifi hakkındaki iradenin çeviriyazısı (İ.TAL. 40-47).....	91

KAYNAKÇA

I.Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)
Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO): 255/19052; 255/19054; 256/19132; 258/19300; 331/24790.
Bab-ı Ali Evrak Odası Nezaret Gelen Giden Defterleri (BEONGG.d.): 685.
Dahiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT.): 2320/105.
Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH.): 136/44.
Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO.): 168/119.
İrade Hususi (İ.HUS.): 14/93; 15/30; 15/158; 17/133; 18/39; 19/57.
İrade Şehremaneti (İ.ŞE.): 3/6; 3/13.
İrade Taltifat (İ.TAL.): 39/33; 40/47.
Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.MHM): 592/12; 593/5; 726/4.
Yıldız Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.): 33/29.
Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS.): 281/109; 284/66; 287/59.
Yıldız Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD): 13/49.
Yıldız Sıhhiye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.SH.): 4/75; 4/36; 4/38; 4/39; 4/42.
Yıldız Umumi (Y.PRK.UM.): 28/18.
Yıldız Zabtiye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.ZB.): 12/48; 14/17.

II.Süreli Yayınlar

Gazeta Lwowska, No: 276, 03.12.1893.
Odnaczenia, Kurjer Lwowski, No: 273, 02.10.1902.

III. İnternet Kaynakları

https://www.gracesguide.co.uk/William_Edward_Thursfield (Erişim Tarihi: 24.07.2026)
https://pl.wikipedia.org/wiki/Justyn_Karli%C5%84ski (Erişim Tarihi: 29.06.2026)
<https://awers-rewers.pl/ludmila-z-luckerow-franciszkowa-karlinska/> (Erişim Tarihi: 07.07.2026)
https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Karli%C5%84ski (Erişim Tarihi: 07.07.2026)

IV.Kitap, Makale ve Basılı Kaynaklar

AYAR, Mesut, *Osmanlı Devleti'nde Kolera, İstanbul Örneği (1892-1895)*, İstanbul 2007.
BAKALARZ, Agnieszka, "Polacy na Półwyspie Arabskim w XIX wieku", *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, S.3, 2004, s.131-140.
BENGTSON, Ida A., "The Proteus Group of Organisms with Special Reference to Agglutination and Fermentation Reactions and to Classificanon", *The Journal of Infectious Diseases*, Cilt 24, S.5, (Mayıs 1919), s.428-481.
Binbaşı Elhaç Rıza Tahsin, *Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mir'ât-ı Mekteb-i Tıbbiye)*, (Eklerle Yayınlayan Aykut Kazancıgil), İstanbul 1991.
CAN, Ömer Faruk, *Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati: Azmzade Sadık El-Müeyyed Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri (1860-1910)*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2022.

- CÍCHORACKÍ, Piotr, Leon Karlinski,: *Premierzy i ministrowie Rzeczypospolitej Polskiej 1918-1939 [Polonya Cumhuriyeti Başbakanları ve Bakanları 1918-1939]* İçinde, (red. Z. Girzyński, J. Kłaczek, W. Piasek), Warszawa 2023, s.300-301.
- CLEMON, Frank. *The Cholera Epidemic of 1892 in Russian Empire*, 1893.
- ÇİL, Hikmet. “Hıfzıssıhha Umum Başmüfettişi Charles Bonkowski Paşa’nın Osmanlı Türkiye’sinde Başgösteren 1893-1895 Kolera Salgını Sırasında Aldığı Sağlık Önlemleri.” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 24, 1, 2023, s.105-137.
- ERGİN, Osman Nuri, *İstanbul Şehreminleri (Büyükşehir Belediye Başkanları) 1855-1928*, (Haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2007, s.253-264.
- EVANS, Alfred S., Pettenkofer Revisited; The Life and Contributions of Max von Pettenkofer (1818-1901), *Yale Journal Of Biology And Medicine*, 46, 1973, s161-176.
- GÜNERGUN, Feza, “XIX. Yüzyılın İkinci Yarisında Osmanlı Kimyager Eczacı Bonkowski Paşa (1841 1905)”, I. Türk Tıp Tarihi. Kongresi (İstanbul, 17 19 Şubat 1988) Kongreye Sunulan Bildiriler, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, s.229 252.
- KARACAOĞLU, Emre, “Bakteriyolojihâne’nin Kurulması Fikri Üzerine Arşiv Belgeleri Işığında Bazı Mütalaalar”, *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, Cilt 26, S. 2, 2018, s. 66-76.
- KARACAOĞLU, Emre, *Bakteriyolojihâne-i Şâhâne, Türkiye’de Mikrobiyolojinin Gelişimi*, İstanbul 2020.
- KARACAOĞLU, Emre, “Arşiv Belgelerinde Yıldız Hastanesi Müfettişi Dr. Louis Margery”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 39, S. 68, 2020, s.392-442.
- KARLINSKI, Franciscus Michael, *Hestiae planetae minoris XLVII elementa nova; ex observationibus sex oppositionum annorum 1857-1864 [Hestia adlı küçük gezegenin 47 yeni elementi (1857-1864 yılları arasındaki altı karşı konum gözleminde elde edilen veriler)]*, Cracoviae 1865.
- KARLINSKI, Franciszek, *Rys dziejów Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu Krakowskiego [Krakow Üniversitesi Astronomik Gözlemevi’nin Tarihçesi]*, Krakow 1864.
- KARLINSKI, Franciszek, *Żywot Kopernika i jego naukowe zasługi : rzecz czytana na publicznem posiedzeniu c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego dnia 19 lutego 1873 [Kopernik’in Hayatı ve Bilimsel Başarıları: 19 Şubat 1873’te İmparatorluk-Kraliyet Jagiellonski Üniversitesi’nin halka açık bir toplantısında okunan bir eser]*.
- KARLINSKI, Justyn, *Unter der Gelben Flagge: Erinnerungen und Eindrücke von meiner Reise nach Arabien und Kleinasien*, (Separatabdruck aus der Hygienischen Rundschau 1894), Wien 1894.
- LIS, Tomasz Jacek, “Wybrane przykłady lekarzy pracujących w Bośni i Hercegowinie na przełomie XIX i XX w.”, *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*, S. 75, 2012, s.15-22.
- LOW, Michael Christopher, *Imperial Mecca: Ottoman Arabia and the Indian Ocean Hajj*, New York 2020.
- MAŠIĆ, Ermin, “Bibliography of Phycological Research in Bosnia and Herzegovina (1849-2019)”, *Phytol. Balcanica*, S.26, 2020, s.437-443.
- MOUTHON, Jean-Marie, *Les Grecs, docteurs en médecine, à la Faculté de Paris au XIXe siècle*. Châtillon 2016.
- NEGİŞ, Dindar, M. Beşikçi, Muhasara, Muharebe, Manzume: Mehmed Fahri Paşa’nın Manzum Anılarında Balkan Harbi’nde İşkodra Kuşatması, 1912-1913. *Journal of*

- Balkan and Black Sea Studies*, 14, June 2025, s.1-28.
- Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi*. Hazırlayanlar: Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu ve diğerleri, İstanbul 2008.
- ÖZER, Murat, A. V. Çobanoğlu, 18. Yüzyıl Osmanlı Ticari Hayatı Bağlamında III. Mustafa Dönemi İstanbul Şehir İçi Hanları, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 23, Haziran 2025, s.36-90.
- RUSSELL, Colin A., *Edward Frankland; Chemistry, Controversy and Conspiracy in Victorian England*, Cambridge 1996.
- SIELSKI, Stanko, “Justin Karlinski”, *Hig Cas Hig Mikrobiol Epidemiol Sanit Teh.*, Cilt 5, S. 2, 1953, s.147-160.
- SOSZYŃSKI, Jacek, Konstanty Michalski, Aleksander Birkenmajer, and The Origins of The Aristoteles Latinus Project, *Organon*, Sayı 57, 2025, s.141-158.
- YILDIRIM, Canan, Ada-yı Tahaffuzun Memurları: Kamaran Adası Örneğinde Tahaffuzhane Çalışanları (1882-1916), *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, Kasım 2021, s.589-612.
- YILDIRIM, Nuran. “1893 İstanbul Kolera Salgını İstatistikleri”, *Tarih ve Toplum*, Sayı 150, Haziran 1996, s.53-54.
- YILDIRIM, Nuran, “Gedikpaşa, Tophane ve Üsküdar Tebhirhaneleri”, içinde Nuran Yıldırım, *14. Yüzyıldan Cumhuriyete Hastalıklar, Hastaneler, Kurumlar, Sağlık Tarihi Yazıları I*, 2014, s.419-436.